

gorie". Domnívám se, že skutečně francouzský vývoj měl řadu zvláštností a specifik a že proto v Soukupově knize jde spíše o pohled na francouzskou společnost čtyřicátých a padesátých let než o sledování vývoje typické průmyslové společnosti. Úloha Francie v poválečném vývoji Evropy má příliš nacionálních specifik, než aby bylo lehce možné z ní odvodit některé charakteristické rysy průmyslové společnosti poloviny dvacátého století.

Hodnotíme-li předloženou knihu, která nepochybně jako jedna z prvních v naší literatuře hledá nové formy zpracování současných problémů a za to jí budiž chvála, je třeba těmto otázkám věnovat přednostní pozornost. Zdá se mi, že autor se měl pro tento postup rozhodnout daleko důsledněji, než jak učinil. První část je věnovaná jakémusi historickému zamýšlení a periodizaci čtvrté republiky, druhá část je sociologicko-politologickým rozбором krizové situace v květnu 1958, i když i zde jsou podstatné části pojaty historicky, třetí část se zamýšlí nad dalšími perspektivami gaullismu a čtvrtá část obsahuje některé teoretické problémy, které autor sám nazývá „Teoretické podněty“.

Zdá se mi, že by některé obecné úvahy byly vhodnější na začátek práce tak, aby

čtenář lépe viděl historickou souvislost a zároveň dnešní podmíněnost současného francouzského vývoje. Jistě že současně vystupuje problém základní historické informovanosti čtenáře, avšak domnívám se, že větší sevřenost práce a soustředěnost na hlavní problémy by prospěla k důraznějšímu a přesvědčivějšímu prosazení nové metody podání. V důsledně politologickém rozboru by bylo možno spojit například kapitoly „Armádní elita“ a „Generál Salan“, „Generál de Gaulle“, „Gaullistické hnutí“ a „Generál de Gaulle a burza“, „Alžírští ultra“ a „Soustava“. Problematické je spojení v kapitole „Komunisté, Strukturální změny průmyslové společnosti“, a nakonec i závěrečné kapitoly druhé části jsou více historickým vylíčením událostí než politologickým rozбором. Tato jistá rozpornost v metodologickém přístupu zpracování, vystupující nejvýrazněji ve druhé části, si zaslouží největší pozornosti a diskuse o této problematice by byla potřebná.

Na závěr je třeba obě práce přivítat, neboť jak po stránce výzkumné, tak i metodologické znamenají přínos. Cenné je i to, kde při otevření nových problémů nedosáhly plně všech vytčených cílů. Často již otevření nových pohledů a nastolení dosud nezodpověděných a někdy i nepoložených otázek je nesporným přínosem.

ALEXANDR ORT

NEJISTÁ DOHODA

Dorothy Pickles, *The Uneasy Entente*, Londýn, New York, Toronto 1966, 180 str.

Nejistá dohoda je další z řady publikací vydávaných polooficiálním Královským ústavem pro mezinárodní záležitosti v Londýně (Chatham House), jež jsou cenným pramenem výzkumu britských vnějších vztahů.¹⁾

Její autorka je uznávaným znalcem francouzské problematiky. Věnovala jí již několik předchozích studií, mezi nimiž významnější místo zaujímají *Pátá francouzská republika* (1962) a *Alžírsko a Francie* (1963). Název práce je parafrází již ve své době neodpovídajícího označení Entente cordiale, jehož se dostalo dohodě z roku 1904, uzavřené mezi Velkou Británií a Francií. Charakterizuje současný stav britsko-francouzských vztahů, pro něž je typický nedostatek skutečné shody a solidního dorozumění.

Jestliže se Dorothy Picklesová v *Nejisté dohodě* podjala rozboru vztahů mezi Francií a Velkou Británií, pak šlo o práci

velmi aktuální, neboť rok vydání této práce je zároveň rokem, v němž vyvrcholilo přehodnocování britské politiky vůči Evropě vládou Labour party. Aktuální nepřestává být její studie ani poté, kdy sice Francie znemožnila zahájení jednání o nové britské přihlášce do Společného trhu z května 1967,²⁾ avšak tato přihláška i nadále „zůstává na stole“ a problém

¹⁾ Mezi závažné publikace edice Chatham House Essays patří: Coral Bell, *The Debatable Alliance*, zabývající se rozбором a hodnocením anglo-amerických vztahů; Kenneth Younger, *Perspectives in British Foreign Policy*, dokazující nutnost změny globálního zaměření britské zahraniční politiky, a Miriam Camps, *What Kind of Europe*, zkoumající britskou evropskou politiku.

²⁾ Francouzské veto na zasedání rady ministrů EHS z prosince 1967.

rozšíření západoevropského společenství o nové členy je stále v popředí zájmů ostatních členských států EHS. Význam zkoumání britsko-francouzských vztahů, klíčového článku evropské politiky Velké Británie, přesahuje ovšem oblast západní Evropy. Zcela zřetelně se v nich promítají francouzsko-americké rozpory a velmi často je smyslem protibritských akcí gaullistické politiky oslabení Spojených států. Právě tak zahrnují vzájemné britsko-francouzské vztahy i konfrontaci dvou odlišných přístupů k řešení hlavního rozporu soudobých mezinárodních vztahů a jsou tedy důležité i z hlediska vztahů Východ—Západ.

Jádem studie je analýza příčin rozporů existujících mezi oběma zeměmi. Autorka se pokouší eliminovat imaginární protiklady, vzniklé z nepochopení objektivních skutečností či z nedorozumění, jasněji definovat skutečné rozpory a orientovat tak politickou praxi na jejich překonávání.

Mezi francouzské „mýty“, znemožňující vzájemné sblížení, zařazuje především „mýtus nezávislosti na Americe“. Premisou jejího hodnocení je uznání v podstatě dominující úlohy Spojených států ve společenství západních států, z níž pak pro ni vyplývá opodstatněnost stanoviska jak britské konzervativní, tak labouristické strany, podle něhož je jakákoliv forma evropské organizace žádoucí pouze za předpokladu, že bude usilovat o „podporu užší spolupráce se Spojenými státy a uvnitř atlantické aliance“ (str. 11). Tento postoj je v příkrém rozporu s francouzskou politikou nezávislosti na USA a zvyšování váhy západní Evropy ve světě. Autorka si uvědomuje, že i v gaullistické politice jde o relativní nezávislost, což bylo zřejmé například z vyhraněné francouzské reakce v době karibské krize, o níž se v publikaci rovněž zmiňuje. Objektivnějšímu hodnocení příčin britsko-francouzských rozporů by proto lépe než zdůrazňování nutnosti závislosti na USA prospěl konkrétní rozbor vztahů obou zemí k USA z hlediska únosného stupně závislosti a zkoumání, jak se rozdílné pojetí těchto vztahů projevuje v jejich postavení ve světové politice. Dorothy Picklesová na jiném místě přiznává, že „Francie přestala mít pověst ‚nemocného muže v Evropě‘ a je to Velká Británie, která nyní převzala tuto úlohu“ (str. 176). Důležité by bylo zjištění, do jaké míry se na této renesanci Francie podílí právě odmítnutí hegemoniálních amerických snah.

Konstatování, že „zvláštní svazky“ Velké Británie se Spojenými státy „jsou

nyní převážně jen pouhou iluzí“ (str. 5), odpovídá nesporně skutečnosti. Ovšem pouze pokud, pokud je míněna síla vlivu, uplatňovaného Velkou Británií na americkou zahraniční politiku. Ta, jak velmi názorně ukázala například série pokusů Wilsonovy vlády o zprostředkování ve vietnamském konfliktu, je mizivá. Co z nich ale přežívá, je britská závislost v hospodářské, finanční, vojenské a politické oblasti. A v tomto smyslu nelze tyto svazky označit za jeden z „mýtů“ a považovat francouzskou kritiku, které jde zejména o britskou závislost na USA, za nepodloženou. Oficiální britská kritika týkající se charakteru „zvláštních svazků“ s USA se zatím dotkla pouze jejich hospodářského a technologického aspektu. Jistou změnu by znamenalo i vojenské odpoutání britských sil z oblasti „na východ od Suez“, vyhlášené na rok 1971.³⁾ Avšak podstata těchto svazků, úzká vojensko-politická spolupráce obou mocností v rámci atlantického paktu i mimo něj, zůstává nezměněna.

Na zařazení nezávislosti na USA a „zvláštních svazků“ Velké Británie do kategorie „mýtů“ navazuje logicky i autorčino hodnocení koncepcce Evropy jako „dvou pilířů“, jež, jak se v publikaci konstatuje, má pouze částečnou podporu určitého britského mínění. Obdobně je posuzována i myšlenka evropského „odstrašovacího prostředku“. Autorka vychází z faktu, že nejméně 95% spojenecké nukleární síly je a bude v amerických rukou, z čehož vyvozuje, že je jak politicky, tak vojensky nezbytné, aby si Amerika udržela konečnou kontrolu rozhodování o použití nukleární zbraně. Staví se za oficiální britské stanovisko, zastávané v podstatě oběma hlavními politickými stranami, jež „v poslední instanci přenechávají konečnou odpovědnost za rozhodování o tom, zda má být stisknut nukleární knoflík, prezidentu Spojených států...“, protože pouze Amerika má potřebné zdroje pro efektivní nukleární obranu a protože se více obávají důsledku proliferace nukleárních zbraní než důsledků tohoto stupně závislosti na USA“ (str. 74). Protichůdnost pojetí nukleární strategie ve Velké Británii a na druhé straně ve Francii, budoucí nezávislou *force de frappe*, je zde evidentní.

Z hlediska vztahů Západ—Východ je důležité hodnocení rozdílnosti britského a francouzského přístupu k německému problému, kterou autorka, pokud jde o ob-

³⁾ Prohlášení ministerského předsedy Harolda Wilsona v Dolní sněmovně 16. 1. 1968.

last nukleární síly, spatřuje v tom, že „Británie uznává potřebu uspokojit německý požadavek na silnější účast v nukleární obraně“, zatímco Francie „za žádných podmínek nezamýšlí, aby se Německo stalo, byť jen nerovným, nukleárním partnerem“ (str. 109). V této souvislosti je poučná i její úvaha o tom, že partneri Francie a NSR nevidí záruky, že by Velká Británie jako člen EHS „v řadě otázek nezaujímala společný postoj s Německem“ (str. 66). Z rozdílnosti přístupu obou zemí k nukleárnímu statutu NSR se v publikaci vyvozuje, že francouzský postoj je bližší sovětskému stanovisku než americkému nebo britskému. Tento závěr, s nímž se lze plně ztotožnit, by bylo možno podpořit i francouzským vztahem k hranici Odra—Nisa a některými náznaky realističtějšího hodnocení existence dvou německých států z francouzské strany.

Je zajímavé, že pokud jde o „mýty“, zastávané vlastní britskou stranou, se Dorothy Picklesová přibližuje mnohem více reálnému pohledu. To se týká především teze, že „v oblasti zahraniční politiky existuje značný soulad mezi generálem de Gaullem a jeho oponenty, zvláště pokud jde o bezprostřední cíle“ (str. 178). Takové ocenění je zřejmě blíže pravdě než v britském veřejném mínění záměrně šířený a rozšířený názor, že de Gaullov odchod z politické scény bude znamenat i zásadní obrat v zahraničně politické orientaci Francie. Mezi iluze, jež se snaží uvést na správnou míru, je i domněnka, že se Velká Británie bude moci vyhnout volbě mezi Commonwealthem a Evropou,

a předpoklad, že po eventuálním získání členství v EHS se Británií podaří utvářet západoevropské společenství podle svých představ a potřeb. Varuje také před přílišným spoléháním na podporu partnerů Francie, pokud jde o britský vstup do EHS, a poukazuje zejména na to, že jejich stanovisko je negativně ovlivňováno neschopností Velké Británie vyřešit uspokojivě své vlastní hospodářské obtíže.

Z celého pojetí studie je zřejmý autorčin proatlantický postoj a z něho vyplývající v zásadě záporné hodnocení současné linie francouzské zahraniční politiky. Proto ve svém ocenění francouzsko-britských vztahů nachází velmi málo styčných bodů, spojujících obě země, a to nejen z hlediska současné situace, ale i blízké budoucnosti, a v podstatě je redukuje na hospodářskou a technologickou oblast. Tento postoj je rozhodující i pro její hodnocení otázky užšího spojení Velké Británie s Evropou. Její závěry v tomto směru jsou ovlivněny nejen zjištěným značným nevyjasněností a hluboké protikladnosti představ o politické tvářnosti rozšířeného západoevropského společenství, ale zejména pochybnostmi o tom, zda západní část evropského kontinentu může skutečně sehrát samostatnější úlohu v současném světě. Nevyčleněným výsledkem její analýzy britských zájmů, stanovisek gaullistické zahraniční politiky a opozičních francouzských sil a postoje partnerů Francie v EHS je, že vstup Velké Británie do západoevropského společenství je značně problematickou a, bez ohledu na délku trvání gaullistické moci, velmi dlouhodobou záležitostí. JINDŘICH TIŠLER

NĚMECKO, DÍAZ A MEXICKÁ REVOLÚCIA

Friedrich Katz, *Deutschland, Díaz und die mexikanische Revolution.*

Die deutsche Politik in Mexiko 1870—1920. VEB Verlag der Wissenschaften, Berlin 1964, 515 str.

Nie je náhodné, že si Friedrich Katz, který přednáša na Humboldtově univerzitě v Berlíně, za predmet bádania (a habilitačnej práce) zvolil práve Mexiko. Pri skúmaní zámorskej politiky cisárského Nemecka a jeho postavenia v tejto časti sveta, Mexiko objektívne poskytovalo, ak sa to dá tak povedať, najoptimálnejšie podmienky pre overenie si možnosti a schopnosti prenikania do tejto oblasti, vzhľadom k stretávaniu sa záujmov európskych mocností a hlavne USA na jeho území. Autorovým úmyslom bolo postihnúť a charakterizovať expanzívnu zahraničnú politiku Nemecka a jej metódy, ako

aj výsledky v pomere k vynaloženému úsiliu v takejto exponovanej zóne. Treba zdôrazniť, že nielen voči Mexiku ako cieľu, ale aj ako prostriedku nemeckej americkej politiky, a to ako pred, tak počas prvej svetovej vojny. Pritom rovnako rozloženú pozornosť venoval dvom otázkam: vzťahom Nemecka k Mexiku a vzťahu nemeckého a amerického imperialismu, ktorých záujmy sa nie vždy prelínali a križovali, ale často existovali paralelne.

Najzávažnejšou časťou práce, ktorá obsahuje desať kapitol (Die Entwicklung Mexikos bis zum Staatsstreich von 1876;